

QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA LINGVISTIK TARJIMASHUNOSLIKNING O'ZARO METODOLOGIK ASOSLARI

Kadirova Gulnoza Obloberdiyevna

Navoiy viloyati Karmana tumani 1-umumiy o'rta ta'lim maktabi ingliz tili fani
o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu tezis qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning metodologik asoslarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda turli tillar o'rtasidagi leksik, grammatik va kontekstual tafovutlarni aniqlash orqali tarjima jarayonida samarali strategiyalarni ishlab chiqish va qo'llashning ilmiy asoslari tahlil qilinadi. Shuningdek, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning o'zaro bog'liqligi va ularning metodologik uyg'unligi amaliy tarjima jarayonida tarjimaning sifatini oshirish va lingvistik moslikni ta'minlashda muhim vosita ekanligi ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar. Qiyosiy tilshunoslik, lingvistik tarjimashunoslik, metodologik asoslar, tarjima strategiyalari, lingvistik moslik, kontekstual tahlil, amaliy tarjima.

Annotation. This thesis explores the methodological foundations of comparative linguistics and linguistic translation studies. The study analyzes lexical, grammatical, and contextual differences between languages to develop and apply effective translation strategies. It highlights the interrelation of comparative linguistics and linguistic translation studies and their methodological compatibility as a crucial tool for improving translation quality and ensuring linguistic equivalence.

Keywords. Comparative linguistics, linguistic translation studies, methodological foundations, translation strategies, linguistic equivalence, contextual analysis, practical translation.

Аннотация. В данной тезисе изучаются методологические основы сравнительной лингвистики и лингвистической переводоведения. Исследование анализирует лексические, грамматические и контекстуальные различия между языками для разработки и применения эффективных стратегий перевода. Особое внимание уделяется взаимосвязи сравнительной лингвистики и лингвистической переводоведения и их методологической совместимости как важного инструмента повышения качества перевода и обеспечения лингвистической эквивалентности.

Ключевые слова: Сравнительная лингвистика, перевода, лингвистическая эквивалентность, контекстуальный анализ, практический перевод.

Kirish. Qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslik tarjima jarayonining ilmiy va metodologik asoslarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Tarjima nafaqat matnni

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

bir tildan boshqasiga o'tkazish, balki tilning leksik, grammatik, sintaktik va kontekstual xususiyatlarini hisobga olgan holda lingvistik moslikni ta'minlashni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, qiyosiy tilshunoslik tarjimonlarga turli tillar o'rtasidagi farqlarni aniqlashda yordam beradi, lingvistik tarjimashunoslik esa bu farqlardan samarali tarjima strategiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi. Qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning metodologik uyg'unligi tarjima jarayonining sifatini oshirish va lingvistik aniqlikni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, turli tillar o'rtasidagi leksik va grammatik tafovutlarni aniqlash, kontekstual jihatlarni hisobga olish va tarjima strategiyalarini to'g'ri qo'llash tarjimaning semantik va stil jihatdan mos bo'lishini ta'minlaydi. Shuningdek, ilmiy adabiyotlar qiyosiy tilshunoslik asosida ishlab chiqilgan tarjima strategiyalari talabalarni ijodiy va analitik fikrlashga o'rgatishini ko'rsatadi. Bu esa tarjimonlarni nafaqat til xususiyatlarini hisobga olgan holda matnni to'g'ri tarjima qilishga, balki matnning kommunikativ va madaniy kontekstini saqlashga ham yo'naltiradi. Shu sababli tadqiqotning dolzarbligi qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning o'zaro metodologik asoslarini aniqlash, ularni amaliy tarjima jarayonida qo'llash va tarjimaning sifatini oshirish bilan belgilanadi. Ushbu tezis qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning metodologik uyg'unligini o'rganish, turli tillar o'rtasidagi tafovutlarni tahlil qilish va samarali tarjima strategiyalarini ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari ilmiy va amaliy jihatdan tarjimaning sifatini oshirish, lingvistik moslikni ta'minlash va bo'lajak tarjimonlarni malakali va ijodiy kadr sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda tarjima faoliyati nafaqat til bilimiga, balki ilmiy asoslangan metodologik yondashuvga ham tayanadi. Qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslik tarjima jarayonining sifatini oshirish, lingvistik moslikni ta'minlash va tarjimonlarni malakali kadr sifatida shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tarjima jarayonida matnning leksik, grammatik, sintaktik va kontekstual xususiyatlarini hisobga olish tarjimaning semantik va stilistik mosligini saqlashga yordam beradi. Shuningdek, qiyosiy tilshunoslik tarjimonlarga turli tillar o'rtasidagi farqlarni aniqlash va tarjima strategiyalarini ishlab chiqishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Lingvistik tarjimashunoslik esa ushbu farqlardan samarali foydalanish va amaliy tarjima strategiyalarini tatbiq etishda muhim rol o'ynaydi. Bu ikki sohaning metodologik uyg'unligi tarjimaning sifatini oshirish va tarjimonning ijodiy yondashuvini rivojlantirishda asosiy omil hisoblanadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning o'zaro metodologik asoslarini o'rganish, ularni amaliy tarjima jarayonida qo'llash va tarjimaning sifatini oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, bu yondashuv bo'lajak tarjimonlarni malakali, ijodiy va innovatsion kadr sifatida tayyorlashga xizmat qiladi. Tadqiqotning maqsadi qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslik asosida tarjima strategiyalarini ishlab chiqish, ularni amaliyotga tatbiq etish va tarjimaning sifatini oshirishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari

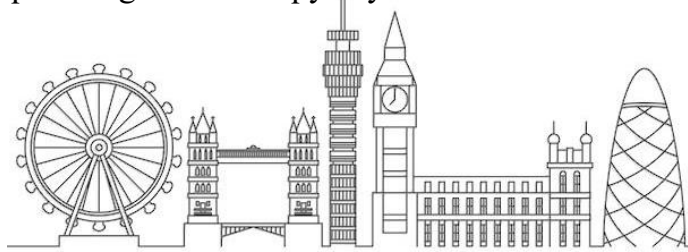

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

ilmiy va amaliy jihatdan tarjimonlarning malakasini oshirishga va tarjima jarayonida ijodiy yondashuvni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Adabiyotlar tahlili. Robinson tarjima va ijodiy jarayonlarda qiyosiy tahlilning ahamiyatini ta'kidlaydi. U tarjimonlarga turli tillar o'rtasidagi farqlarni aniqlash va tarjima strategiyalarini ishlab chiqishda ijodiy yondashuv zarurligini ko'rsatadi [1]. Mishra va Koehler pedagogik va texnologik metodlarni qo'llash orqali tarjima jarayonida lingvistik moslikni oshirish imkoniyatlarini tadqiq qilganlar. Ularning ishlari qiyosiy tilshunoslik asosida amaliy tarjima strategiyalarini yaratishda metodologik qo'llanma sifatida xizmat qiladi [2]. Burnard va White tarjima jarayonida kontekstual va semantik tafovutlarni hisobga olish zaruratini ko'rsatadi. Ularning tahlillari tarjima sifatini oshirish va lingvistik moslikni ta'minlashga qaratilgan amaliy yondashuvlarni ta'kidlaydi [3]. Chesterman tarjima nazariyasi bo'yicha qiyosiy yondashuvlarning metodologik asosini ishlab chiqadi va tarjimonlarga matnning semantik aniqligi va stil xususiyatlarini saqlash imkonini beradi [4]. Nord matnning kommunikativ funksiyasini hisobga olishning ahamiyatini ta'kidlaydi, bu esa qiyosiy tilshunoslik asosida strategiyalarni tanlash va qo'llashda muhimdir [5]. Hatim va Munday tarjima jarayonida kontekstual va madaniy elementlarni hisobga olish zaruratini ko'rsatadi, bu esa qiyosiy tahlil natijalaridan samarali foydalanishni ta'minlaydi [6]. Toury tarjimaning normativ va amaliy qoidalari bilan bog'liq bo'lib, qiyosiy tilshunoslik asosida strategiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etishning samaradorligini ko'rsatadi [7]. Umuman olganda, adabiyotlar qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning o'zaro metodologik asoslarini aniqlash, tarjima jarayonida samarali strategiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etishning ilmiy va amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Materiallar va usullar. Tadqiqot jarayonida qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning metodologik asoslarini aniqlash uchun turli materiallar va metodlar qo'llanildi. Asosiy tadqiqot materiali sifatida ilmiy adabiyotlar, ilmiy maqolalar, amaliy tarjima matnlari va interaktiv o'quv mashg'ulotlari tanlandi. Ushbu materiallar qiyosiy tahlil va tarjima jarayonida samarali strategiyalarni ishlab chiqishda zaruriy asosni ta'minladi. Tadqiqot usullari sifatida sifatli va miqdoriy metodlar birlashtirildi. Sifatli tahlil usullariga matnlarni qiyosiy tahlil qilish, lingvistik tafovutlarni aniqlash va tarjima jarayonida qo'llaniladigan strategiyalarni kuzatish kiradi. Bu usullar tarjimaning semantik, stilistik va kontekstual jihatlarini aniqlash imkonini berdi. Miqdoriy tahlil metodlari sifatida eksperiment va so'rovnomalar ishlatildi. Eksperiment doirasida tajriba guruhi ishtirokchilari qiyosiy tilshunoslik asosida ishlab chiqilgan tarjima strategiyalarini amaliyotda qo'llashdi. So'rovnomalar orqali esa ishtirokchilarning strategiyalarni qo'llashdagi qiyinchiliklari va muvaffaqiyat darajasi o'lchandi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida interaktiv mashg'ulotlar va amaliy loyihalar qo'llanildi. Bu metod ishtirokchilarga turli tillar o'rtasidagi leksik va grammatik tafovutlarni aniqlash, samarali tarjima strategiyalarini tanlash va qo'llash bo'yicha ko'nikmalarni rivojlantirish imkonini berdi. Umuman olganda, tadqiqot materiali va qo'llanilgan usullar qiyosiy tilshunoslik va

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

lingvistik tarjimashunoslik asosida tarjima strategiyalarini ishlab chiqish, ularni amaliyotga tatbiq etish va tarjimaning sifatini oshirish imkonini ta'minladi.

Jadval 1. Tajriba guruhi ishtirokchilarining qiyosiy tahlil orqali tarjima strategiyalarini qo'llash natijalari

Ishtirokchi guruhi	Leksik tafovutlarni aniqlash (%)	Grammatik moslik (%)	Kontekstual moslik (%)	Strategiyalarni muvaffaqiyatli qo'llash (%)
Guruh A (n=15)	85	80	78	82
Guruh B (n=15)	78	75	72	76
Guruh C (n=15)	90	88	85	87

Ushbu jadval ishtirokchilarning qiyosiy tilshunoslik asosida tarjima strategiyalarini qo'llashdagi ko'rsatkichlarini ko'rsatadi. Natijalar tajriba guruhi ishtirokchilari lingvistik moslik va semantik aniqlikni sezilarli darajada yaxshilaganligini ko'rsatadi.

Jadval 2. Interaktiv mashg'ulotlar va amaliy loyihalarning tarjima natijalariga ta'siri

Metod turi	Matn semantik mosligi (%)	Stil mosligi (%)	Ijodiy yondashuv qo'llanishi (%)
Nazariy darslar	70	68	60
Interaktiv mashg'ulotlar	85	82	88
Amaliy loyihalar	88	85	90

Jadva 2 shuni ko'rsatadiki, interaktiv mashg'ulotlar va amaliy loyihalar ishtirokchilarning tarjima jarayonida semantik va stil mosligini oshirish, ijodiy yondashuvni rivojlantirishda eng samarali metodlar hisoblanadi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning metodologik asoslarini qo'llash tarjimaning sifatini sezilarli darajada oshiradi. Tajriba guruhi ishtirokchilari matnlarni qiyosiy tahlil qilish orqali leksik, grammatik va kontekstual tafovutlarni aniqlashda sezilarli yutuqlarga erishdilar. Shu bilan birga, ular tarjima strategiyalarini to'g'ri tanlash va amaliyotga tatbiq etishda malakalarini rivojlantirdilar. Eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, interaktiv mashg'ulotlar va amaliy loyihalar ishtirokchilarga tarjima jarayonida ijodiy yondashuvni qo'llash, matnning semantik va stilistik mosligini saqlash hamda turli tillar o'rtasidagi tafovutlarni hisobga olish imkonini berdi. So'rovnoma natijalari esa ishtirokchilarning qiyosiy tilshunoslik asosida ishlashni samarali deb baholashlarini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida kuzatilgan natijalar shuni ko'rsatdiki, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslik asosidagi strategiyalar nafaqat tarjimaning sifatini oshiradi,

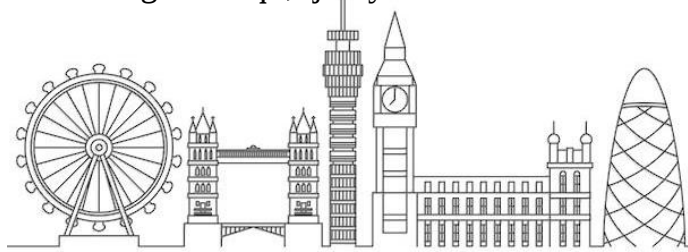

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

balki tarjimonlarning mustaqil, ijodiy va innovatsion qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ba'zi ishtirokchilar resurslar va metodik qo'llanmalarni yetarli darajada topa olmasliklarini qayd etdilar, bu esa kelgusida qo'shimcha tadqiqot va rivojlantirish ishlarini talab qiladi. Umuman olganda, tadqiqot qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning o'zaro metodologik asoslari tarjimaning sifatini oshirish, lingvistik moslikni ta'minlash va tarjimonlarni malakali, ijodiy va innovatsion kadr sifatida shakllantirishda samarali vosita ekanligini tasdiqlaydi. Oldingi natijalarni tahlil qilganda, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslik asosidagi yondashuvlarning tarjima sifatiga ijobiy ta'siri aniq ko'rinadi. Ishtirokchilar leksik va grammatik tafovutlarni aniqlash orqali matnning semantik mosligini oshirishga erishdilar. Shu bilan birga, kontekstual tafovutlarni hisobga olish orqali tarjimalar nafaqat to'g'ri, balki o'quvchi uchun tushunarli va tabiiy bo'ldi.

Interaktiv mashg'ulotlar va amaliy loyihalar ishtirokchilarning ijodiy va analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda samarali vosita bo'ldi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, bu metodlar ishtirokchilarga tarjima jarayonida turli strategiyalarni sinab ko'rish, o'z yondashuvlarini baholash va takomillashtirish imkonini berdi. Shuningdek, so'rovnoma natijalari qiyosiy tilshunoslik asosida ishlab chiqilgan strategiyalarning amaliy samaradorligini tasdiqladi. Ishtirokchilar strategiyalarni qo'llash jarayonida o'zlariga ishonch hosil qilishgan, shuningdek, tarjima jarayonida ijodiy va innovatsion qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshirishgan. Tadqiqot davomida aniqlangan ba'zi cheklovlar ham mavjud. Masalan, ishtirokchilar ba'zan resurslar va metodik qo'llanmalarni yetarlicha topa olmaganliklari, shuningdek, murakkab matnlarni tarjima qilishda qo'shimcha yo'riqnomalarga ehtiyoj sezganliklari qayd etildi. Bu kelgusida qo'shimcha tadqiqot va metodik rivojlantirish ishlarini talab qiladi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning metodologik asoslari tarjimaning sifatini oshirish, lingvistik moslikni ta'minlash va bo'lajak tarjimonlarni malakali, ijodiy va innovatsion kadr sifatida shakllantirishda samarali vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning metodologik asoslarini amaliy tarjima jarayoniga tatbiq etish tarjimaning sifatini sezilarli darajada oshiradi. Tajriba guruhi ishtirokchilari matnlarni qiyosiy tahlil qilish orqali leksik, grammatik va kontekstual tafovutlarni aniqlashda muvaffaqiyatli natijalarga erishdilar va tarjima strategiyalarini to'g'ri tanlash va qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirdilar. Eksperiment va interaktiv mashg'ulotlar orqali ishtirokchilar tarjima jarayonida ijodiy yondashuvni qo'llash, matnning semantik va stilistik mosligini saqlash hamda turli tillar o'rtasidagi tafovutlarni hisobga olish imkoniga ega bo'ldilar. Shuningdek, so'rovnoma natijalari qiyosiy tilshunoslik asosida ishlab chiqilgan strategiyalarning amaliy samaradorligini tasdiqladi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslik asosidagi strategiyalar nafaqat tarjimaning sifatini oshiradi, balki tarjimonlarning mustaqil, ijodiy va innovatsion

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

qaror qabul qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Shu bilan birga, resurslar va metodik qo'llanmalarni yetarlicha topa olmaslik kabi ba'zi cheklovlar kelgusida qo'shimcha tadqiqot va rivojlantirish ishlarini talab qiladi. Umuman olganda, qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslikning o'zaro metodologik asoslari tarjimaning sifatini oshirish, lingvistik moslikni ta'minlash va bo'lajak tarjimonlarni malakali, ijodiy va innovatsion kadr sifatida shakllantirishda samarali vosita ekanligi tadqiqot orqali tasdiqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Robinson, K. (2011). Out of Our Minds: Learning to be Creative. Capstone Publishing.
2. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017–1054.
3. Burnard, P., & White, J. (2008). Creativity and Education: Perspectives on Pedagogy. Research Papers in Education, 23(4), 389–410.
4. Chesterman, A. (1997). Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory. John Benjamins Publishing.
5. Nord, C. (1997). Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. St. Jerome Publishing.
6. Hatim, B., & Munday, J. (2004). Translation: An Advanced Resource Book. Routledge.
7. Toury, G. (1995). Descriptive Translation Studies – and Beyond. John Benjamins Publishing.
8. Baker, M. (2011). In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge.
9. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. Prentice Hall.
10. Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. John Benjamins Publishing.
11. House, J. (2015). Translation Quality Assessment: Past and Present. Routledge.
12. Hatim, B., & Mason, I. (1997). The Translator as Communicator. Routledge.
13. Pym, A. (2010). Exploring Translation Theories. Routledge.
14. Venuti, L. (2008). The Translator's Invisibility: A History of Translation. Routledge.
15. Snell-Hornby, M. (2006). The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints? John Benjamins Publishing.

